

İSTANBUL KÜTÜPHANELERİNDE İNCİ ENGİNÜN'LE BİR GEZİNTİ

BEŞİR AYYAZOĞLU

1- İnci Enginün

Hocam, İstanbullu olduğunuzu biliyoruz. İstanbul'da doğdunuz, fakat hukukçu babanızın görevleri dolayısıyla çocukluğunuz ve ilk gençliğiniz Viranşehir, Uzunköprü, Çorum ve Ankara'da geçti. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girdikten sonra buradan bir daha ayrılmadınız. Röportajımıza isterseniz İstanbul'a dair ilk intibalarınızla başlayalım.

Doğduğum yer İstanbul. Haseki Hastanesi. Annem doğum için buraya gelmiş. Çünkü babam o tarihte Viranşehir'de savcı. Tabii annem, ailesinin yanında doğumunu yapmak istiyor ve buraya geliyor. Annem İstanbullu. O da Kınalıada'da doğmuş, çünkü dedem Şirket-i Hayriye kaptanlarından. Çok yakışıklı bir adammış; bıyıkları Fecr-i Ati yazarlarınıninki gibi.

Gözlerinin kız kardeşimin gözlerine benzediği söylenir. Her akşam adanın genç kızları anneanneme uğrar “Biz seninkini karşılamaya çıkıyoruz.” derlermiş. Resimlerinden esmer güzeli hoş bir kadın olduğu anlaşılan anneannem “Siz çıkın, karşılayın, ama o sonra buraya gelecek.” cevabını verirmiş. Annem iki yaşındayken babasını, altı yaşındayken de annesini kaybetmiş. Maalesef ailenin o tarafı kopuk. Annemi teyzesiyle eniştesi büyütmüşler. Zehra Teyze ile Besim Enişte benim anneannem ile dedem olmuş. Annemin teyzesinin kocası ve onun ailesi, İstanbul'un fethiyle başlayan bir aileye mensup. Dragos taraflarında bir Yazıcı Camii vardır; onun mütevellisi bu aile... Sanırım hâlâ devam ediyor.

Anne tarafı...

Evet, annem öksüz olduğu için onların çocuğu oluyor. Onların da bir kızları, Fikret Teyze'm doğuyor. Çok genç yaşta öldü. Annem onlarla birlikte bu kalabalık eski İstanbul ailesi içinde büyüyor. Dedem üç kardeş, dört beş tane de sütkardeş, onların eşleri çocukları. İstanbul'un bütün hikâyesi bu ailede vardı. Dinlediklerime göre inanılmayacak derecede renkli bir aile... Ne yazık ki onların hepsiyle teması koruyamadık, dağıldık gitti. Annemin annesinin babasıyla annesi Kafkasya'dan bir altın kemerle çıkmışlar. Baba tarafı Rumeli'den gelmiş. Sanki bütün harpler, 93 Harbi falan biz doğalım diye yapılmış... Bazen çok hazin geliyor bana. Rahatsız oluyorum. Kara mizah gibi.

Ama aile demek ki imparatorluğun özeti gibi bir şey...

Bir tarafı Kafkasya'dan, bir tarafı Rumeli'den...

Evet. Baba tarafım bütünüyle Rumeli'den gelme. Babaannem anlatırdı -1963'te kaybettik babaannemi-hikâyelerini masal gibi dinlerdik. Masalların hayatla olan ilgilerini daha sonra kitaplardan keşfettik. Ben bazen aile hikâyemizi şöyle özetliyorum: Hamur teknesinden beşik ve bir altın kemer... Bütün macera bu. Benim anneannemin annesi Melek Hanım, Eyüp'te Sokullu Haziresi'nde

2- Tarihi yarımada'nın en güzel görüldüğü Salacak'tan İstanbul'a romantik bir bakış. Sahil yolu yapılmadan önce Salacak sahilleri herhalde bir başka güzeldi

yatıyor. Eskilerden bir tek onun mezarını biliyorum, başkasını bilmiyorum. Orada yatmasının sebebi Sokullu ailesinden gelen süt kardeşlerden birini emzirmiş olması... Ötekiler nerede gömülü, bilemiyorum. Hep kopuk kopuk hikâyeler... Ben Haseki Hastanesi'nde doğmuşum. Doğduğum zaman tabii o kalabalık ailenin bütün fertleri başıma üşüşeceğinden -annemin asabi bir mizacı vardı- onlar karşısında zayıf kalacağımdan veya benim hırpalanacağımdan korkan babacığım benim ağzımdan bir mektup yazmış. Onu neşretmiştim ben; yani bazı yerde kim akraba kim arkadaş; kim uzak kim yakın, onları bile bilemiyor insan. Bir de babam hâkim olduğu için...

Savcı mı, hâkim mi?

Önce savcıydı, sonra hâkim oldu. Viranşehir'de savcı olarak bulunmuştu. İklime çok yabancıydık ayrıca sıtma herkesi perişan ediyor, orada çok hasta oluyoruz. Hatta doktorlar öleceğinden endişe ettikleri için İstanbul'a gönderiyorlar. Annem getiriyor beni Şişli Etfal'e.

Çocukluğumda ilk tanıştığım yerler herhâlde hastanelerdi. Orada doktor kurtuluş ümidinin %1 olduğunu söyleyince annem ağlayarak hastaneyi terk edip eve geliyor. Eniştesi diyor ki: "Madem bu kadar umutsuz, zavallı çocuğa ızdırap çektirmenin hiçbir anlamı yok, git al kızını." Ama hastane diyor ki: "O bizim, artık sana vermeyiz!" Öldürmeyen Allah öldürmüyor. On beş gün sonra iyileşiyor, doktorların taklidini bile yapmaya başlıyorum. İşte ilk tanışıklığımız böyle. Ondandır Uzunköprü'de Mine doğdu. Yaz tatillerinde daima İstanbul'a geliyorduk. Kaldığımız iki yer vardı: Birisi Altunizade'dir. Bugünkü Capitol'un ilerisinde yeşil bir ev vardı, teyzemlerin evi. Yani Besim Dede'min kız kardeşinin eviydi. Onun eşi Rifat Kalpakçı idi. Yan yana iki ev vardı. Biri büyük bir köşktü. Sonra okul olarak kullanıldı. Tam hatırlamıyorum. Her tatilde oraya gelirdik. Onlar da fakir düşmüş zenginlerdendi. Benim için çok esrarlı, çok hoş bir yerdi. Bir kere ev çok kalabalıktı. Sofraya hep düğün yemeği gibi oturulurdu. On, on iki kişi... Hiç tenha olduğunu hatırlamıyorum.

3- Divanyolu

Kaç yaşlarındasınız bunları hatırladığınız zamanlar?

Bunları hatırlamaya başladığım yıllar herhâlde 1945'ten itibaren... Ailenin bir tarafı da karşıda, yani Avrupa yakasında otururdu. Amcamlar Divanyolu'ndaki Piyerlotti Sokağı'ndan aşağıya inen merdivenli bir sokakta oturdular. Sonra da Draman'daki evlerine geçtiler. Bu evlerin hepsini çok iyi hatırlıyorum. Amcamın adı Salih'ti, çok hoş bir adamdı. Millî Mücadele günlerinde Ankara'ya bir şeyler gidip gelirmiş. Galiba öküzün kırık boynuzuna evrak konurmuş, amcam da köylü mintanı giyip evraki gideceği yere götürürmüş. Galiba teyzemlerin Altunizade'deki evi geçiş merkeziymiş, ama kimse doğru dürüst bir şey anlatmazdı, bilmezdik. Öyle küçücük şeyler kalmış aklımda, masal gibi. Amcam ufak tefek, mavi gözlü bir adamdı. Belediyede matbaa şefliği yapardı. Asım Sönmez'i onun vasıtasıyla tanıdım. Amcam ona "Yahya Kemal'in çömezi" derdi. Beni her gördüğünde Yahya Kemal'den şiirler okurdu. Okurken dudakları büzülür, yüzü komik bir şekil alırdı. Galiba dişleri yoktu. Hiç

unutamadığım bir çocukluk hatıram da şu: Çamlıca'da, şimdiki Akagündüz Sokağı, eskiden Yeni yol denirdi, bu sokağın köşesinde tramvay durağı vardı. Annem beni bir yere götürecekti, tramvay bekliyoruz. Derken bir adam geldi sopasını sallaya sallaya, ben onu görünce feryadı bastım, annemin arkasına saklandım. Annem "Korkma kızım!" dedi. Sonra o adam da "Korkma kızım!" dedi, gitti. Eve döndükten sonra durumu anlattık böyle böyle oldu, diye. Bunun üzerine bana onun hikâyesini anlattılar: Meğer bir mirasyediymiş, çok efendiymiş, nesi var nesi yok bir adama kumarda kaptırmış. Çok uzun yıllar sonra, İstanbul'a yerleştiğimiz vakit, Millet Parkı'nın yanında oturuyorduk, orada da o eski yıkılmamış ahşap evlerden birisinde bir adam vardı, bacakları tamamen kesilmiş, bir tahtaya oturuyor, sürüyordu o tahtayı... Meğer o adam, o mirasyediyi soyup soğana çeviren kişiymiş. Dedim ya, herkesin bir hikâyesi, masalı vardı eskiden. Fakir düşmüş çok aile vardı o zamanlar, o kocaman evleri döndüremiyorlardı. Çivi çakmak bile yasak. Sonra bir

4- Ordu Caddesi. Solda Simkeşhane ve Hasan Paşa Hanı'nın ön cepheleri henüz kesilmiş görünüyor. Sağ başta harabe halindeki bina II. Beyazıt Külliyesi'nin hamamı, ikinci bina Zeynep Hanım Konağı'nın yerine yapılan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'dir

yangın çıkıyor, bu konakları yok ediyor. O büyük mıhlar fişek gibi giderdi. Bu yangınlar 1960'larda da devam etti. Çok yangın seyrettim ben. Teyzemlerin o büyük evi nasıl yıkıldı, bilmiyorum. Üç kardeş evi paylaşamıyorlar. Malum hikâye. O zaman Büyük Çamlıca'nın üst tarafı bağlıktı. Ben çok uslu bir çocuktum. Beni götürürlerdi oraya, elime kocaman bir salkım üzüm verirlerdi. Ben o salkımı bitirene kadar onlar ne yaparlardı, bilmiyorum. Meyve sebze çok boldu. Meyve ağaçları... Şu bahçenin üzümü çok güzel, falancanın bahçesindeki kayısı daha güzel filan diye seçilirdi. Ama her şey çok güzeldi o bakımdan.

Millet Parkı civarında oturduğunuzu söylediniz hocam, biraz bu parktan söz eder misiniz? Hikâyesini anlattığınız mirasyedi Araba Sevdası'nın mirasyedisi Bihruz Bey'e benziyor. Millet Parkı da zaten Bihruz Bey'in parkı...

Biz öyle derdik o parka. Edebiyat Fakültesi'ndeyken Recaizade'nin *Araba Sevdası*'nı okuyunca, "Tamam." demiştim, biz de orada oturuyoruz. Orada piknik

yapmaya başladık. Gaye Barlas, Bilge Seyidoğlu... Çok iyi arkadaştık; onlar bize gelirlerdi. Annem köfte yapardı, gider orada yerdik. Elimizde kitap, Bihruz Bey'in yolunu takip eder, güler eğlenirdik.

Sizin oturduğunuz yıllarda bu park civarında büyük köşkler var mıydı? Mesela Jöntürklerin hamisi Mustafa Fazıl Paşa'nın köşkü bu parkın hemen yanındaymış. Hatta galiba Millet Park'ını yaptıran o. Bir tarafta da Şerif Muhiddin Targan'ın babasının köşkü...

Vallahi bilmiyorum. Yok, öyle göze çarpan güzel köşkler yoktu. Fakat vaktiyle hâli vakti yerinde insanların oturduğu hemen belli olan enkaz hâlinde ahşap binalar vardı.

Hatta daha ileride Esmâ Sultan Sarayı varmış, II. Mahmud'un son nefesini verdiği saray...

Orayı bilmiyorum, o semtte herkes paşalardan, şehzadelerden söz edip dururdu. Komşularıydı herhâlde, fakat ben ilgilenmemiş olmalıyım, fakat

5- Beyazıt Meydanı 1940'larda düzenlenirken Beyazıt Medresesi'nin de etrafı açılmıştı. Belediye Kütüphanesi'nin 1924 yılında oluşturulan koleksiyonu 1931 yılında bu binaya taşındı. Kütüphane, 10 Temmuz 1939 tarihinden Taksim'deki binasına geçtiği 1981 yılına kadar burada hizmet verdi (İBB, Encümen Arşivi)

Yusuf Kemal Tengirşenk'in nefis bir evi vardı Kısıklı'da. O babamın Hukuk Fakültesi'nden hocasıydı. Bize de gelirdi, babamın beni bir defa götürdüğünü hatırlıyorum. Hanımı Nazlı Hanım çok zarif, hoş bir hanımdı, bahçe içindeki ev harikaydı. O henüz hatıralarını yazmaktaydı, birçok şey anlatmıştı. Onları yazmadığıma çok pişmanım... İki sefer de Hamdullah Suphi ile Çamlıca Tepesi'nde, İstanbul'u seyredirken karşılaşmıştık. Her ikisinde de "İstanbul sultanını seyrediyor, sultan İstanbul'u seyrediyor." demişti. Çok güzel yaşlanmış bir ihtiyardı. İstanbul'un bu tarafıyla ilgili bana utanç veren bir hatıram var: Dedim ya, önce Millet Parkı'nın orada oturduk bir buçuk yıl kadar, sonra Kuşbakışı Sokak'a geçtik. O sokak biliyorsunuz Beylerbeyi'ne iner. Bir gün, Halide Abla dediğimiz deli dolu bir yeğeni vardı annemin, o, "Bugün bilmem ne hanımı görmeye gideceğiz." dedi. Ben başladım mırıldanmaya, bilmediğim insanın evine neden gidecekmişiz, filan... "Kızım, şöyle görgülü bir hanımdır." dediler. "Bana ne!" dedim. Gençlik, biliyorsunuz. Zaten çok uyumsuzdum ben. Neyse,

çıktık, oraya gittik. Bir baktım, bir gecekondu. Damı tenekelerle kaplı... "Bu pis yere beni sokacaklar!" diye başladım huysuzluğa. Kapıyı, çok güzel gülümsemesi olan bir zenci açtı. "Aa, hoş geldiniz!" dedi. Türkçesi nasıl güzel kadının. Aldı bizi içeriye. Ve ben söylediklerimden çok utandım. Utancımdan yerin dibine geçtim. Nasıl tertemiz, bembeyaz örtüler, danteller... Oturdum bir köşeye, bize çay ikram ettiler. Pırıl pırıl bir bardak. O gün hayatımın en büyük utancını yaşadım. Belki de hayatımdaki dönüm noktalarından biridir bu olay. Sonra bizim evin yanında böyle birisi vardı. Zavalıcık, sakat bir kadın, kalça çıkıklığı vardı herhâlde, çok zor yürüyordu. İri yarı, suratsız, heybetli bir kocası vardı, hamallık yapıyordu, aksi mi aksi.. Sonra o adam ihtiyarlayınca bayağı güzel yüzlü oldu. Huyu değişti. Sonra yatalak oldu. O kadın o şartlarda o hastaya ne kadar güzel bakıyordu. Koku yoktu. Hastalık kokusu yoktu evde. Bunlar benim, insanlara dışarıdan bakıp da karar vermemem gerektiğini bana öğreten tecrübelerdi. Bir de hiç unutmam; Millet Bahçesi'nin orada, alt katta oturuyoruz, evin geniş bir verandası

6- Beyazıt Medresesi'nin Belediye Kütüphanesi olarak kullanıldığı yıllarda iç avlusu (İBB, Encümen Arşivi)

var. Annemin teyzesi, yeğenleri terzi olduğu için çok miktarda dikiş malzemesini satın aldıkları bir Yahudi vardı. O bir gün bize geldi, karagözden fırlamış gibi kocaman, bol bir cübbesi vardı, annemi çocukluğundan tanıyordu, fakat o gün bir şey almak istemedi. Annem, “Almayacağım.” dedi. Verandada eski koltuk var; oraya oturdu ihtiyar satıcı. Bin bir dil döktü. Benim için çok eğlenceliydi. Bir yandan acıyordum. Annemin de inadı tuttu mu tutardı. Adam nihayet umudunu kesti annemden, şöyle bir baktı: “Yani şimdi sen almayacak mısın?” dedi. Annem “Almayacağım!” diye tekrarlayınca “Hay ihtiyar olası inşallah.” dedi. Ama ne güzel bir şey, beddua değil, dua...

Adam annenize uzun ömür dilemiş. Belli ki çok özel bir Türkçesi ve deyimleri var İstanbul'un.

A tabii... Annem seksen iki yaşında öldü. Bazen, “Bak görüyor musun, adamın bedduası ne güzel tuttu.” derdim. Bir de sütçümüz vardı. İnsanlar çok canlıydılar. O zaman Kuşbakışı Sokak'ta oturuyorduk. Çok karlı bir gün. Oralarda kar yağdığı zaman, şimdiki gibi değildi.

Geldi, baktık çok üşümüşe benziyor. “Hadi gel.” dedik. Oturdu bize savaş hikâyelerini anlattı. Ben sordum: “Yine gider misiniz savaş olsa?” O da, “Elbette giderim, gâvuru boş mu bırakacağız?” dedi. Burası böyle çok eğlenceliydi. Meliha Teyzem terziydi. Çok da neşeli bir kadındı, oo neler neler anlatırdı. Dedemi hayal gibi hatırlıyorum. Hasta yatağına oturmuş Kur'an okurken... Ama amcamın hayali öyle değil tabii. O çok canlı bir adamdı, çok yaşadı. Karagözü filan ben ondan öğrendim. Mesela annem bana İnci adını vereceğini söyleyince: “Ne demek İnci? Sen ona İnci adını koyarsan, ben de Boncuk derim!” demiş. Ve ömrü boyunca bana “Boncuk” dedi. Bayramlarda aile büyüklerini ziyarete giderdik. Aile büyükleri de iki bayram arasında bize bir gün yatıya gelirlerdi.

Altunizade'yi nasıl hatırlıyorsunuz? Nasıldı?

Altunizade'yi şöyle hatırlıyorum: Bir dondurmacımız vardı ama her zaman gidilmezdi. Haftada bir gün dondurmacıya gitmek bir merasimdi. Tam Altunizade Camii'nin orada... Doğrusu çok güzel bir camidir o.

7- Beyazıt Medresesi'nin İstanbul Şehir Müzesi ve kütüphanesi olarak kullanıldığı döneme ait sergilenen objelerden görüntüler (İBB, Encümen Arşivi)

Günümüze ulaşabilen konaklara bakılırsa, çok güzel bir semtmiş Altunizade. Yemeşil...

Tabii tabii, konaklar ve konak yavruları vardı. Ama hepsi haraptı. Çünkü dediğim gibi, adamlar zaten kendilerine bakamıyorlar. Tamir ettirecek paraları yok. Bunların hepsi varlık yokluğu çekmişlerdir. Çok hazin bir şey. Annemin o akrabaları... Hele bir tanesiyle çok yakındık, o Sokollu sülalesinden gelen biri, bunlar bir eli yağda bir eli balda yaşayan insanlar... Sütlüce'de yalı, Kartal'da konak, onlar, bunlarda ne oturabildiler, ne elden çıkarmasını bildiler, birtakım insanlar gelip oraları zaptetti. Kira vermediler, sahipleri İstanbul'dan ayrıldılar, ileri yaşlarında geçim kaygısına düştüler, bir yakınımız yıllar yılı terzilik yaptı. Allah'tan öyle bir merakı varmış. Şimdi Altunizade çok çirkin oldu. Daha doğru dürüst bir planlama yapılamaz mıydı?

Yine de İstanbul'un en iyi yerlerinden biri. Fazla yüksek binaya izin verilmiyor. Karşıya geçtiğinizde amcanızın Piyerloti'deki evinde kaldığınızı söylemişsiniz.

Piyerloti'de oturduğumuz sokağı çok severdim ben. Sonraları çok aradım, fakat bulamadım. Çok değişmiş oralar. Hayal meyal hatırlıyorum, mesela şaşıracaksınız, yaz günleri üstünde oturulan güzel hasırları, bir de yaşlı teyze vardı, onu hatırlıyorum. Bir de elmaları... Çok güzel elmaları. Evin cumbasını çok severdik. Bacaklarımızı sallandırır otururduk. Simit alırlardı bize. Evin içini hatırlıyorum; fanuslar sık sık temizlenirdi, çünkü elektrik ikide bir kesilirdi. Oradaki evlerin içleri çok güzeldi galiba, sanki ışıkla yıkanırdı. Tanpınar'ın veya İstanbul yazarlarının birçoğunun ışıktan bahsetmesi, belki de bu ışıklı evlerden kaynaklanıyor. Öyle Orta Çağ evleri gibi karanlık değildi, çok güzeldi.

Tabii eskiden evler birbirini kollayarak yapılır, başkasının ışığını ve manzarasını kapatmamaya dikkat edilirdi. Dolayısıyla güneş...

Güneş gelirdi. Mesela yemek odasını hatırlıyorum, mutfağın yanında, Malta taşları ne kadar güzel parlardı. Çocukken bile bunun güzelliğini fark ediyordum. Bir de Draman'da evi vardı amcamın. Çok eski, küçük mütevazı bir ev... Uzunköprü'de çok yüksek tavanlı evlere alışmıştık, onunki çok alçaktı. Fakat bahçesi vardı, set set... Tekfur Sarayı görünürdü. Amcam setleri güzelce sular, mevsimine göre çiçekler yetiştirirdi.

Siz hep Anadolu yakasında mı oturdunuz?

Hep Anadolu yakasında oturduk. Önce Çamlıca'da oturduk ve o civarda iki ev değiştirdik. Oradan oraya... Hiçbir zaman da doğru dürüst eşyamız olmadı. Memur ailelerinin olmaz zaten. Ama çok

şanslıydım. Beni Boğaz'ın her köşesine götürdüler, gezdirdiler. Harikaydı. Ama şu soruyu da sormak lazım: Öyle mi kalmalıydı İstanbul? Buna hiçbir zaman "evet" diyemeyiz. Ama bu kadar da vahşice bozulmamalıydı diye düşünüyorum. Çok vahşice bozuldu. Nakkaştepe'nin üstündeki o villalar nereden çıktı? Oraları hep ormandı. Kim kesti, nasıl kesti? Hoş itiraz da etseniz kimsenin dinleyeceği yok. Ama böyle bir görünmez el bu güzelim şehri bozmak için elinden geleni yapıyor. Mesela Kandilli'de eskiden çok keskin bir viraj vardı. Ben o virajı çok severdim. Çünkü Boğaz'ın inanılmaz bir güzelliği vardı orada. Ve onu tıraşladılar gitti... Orada da birazcık dikkatli gidiversinler n'olur! Feda ettiler yani virajı, buna hakları var mıydı? İstanbul'u koruyacak çareler üretmediler; işte şimdi şehir korkunç korkunç binalarla İstanbul olmaktan çıktı.

8- Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde okuyucuları bekleyen eski masalar, sandalyeler ve kitap dolapları (İBB, Encümen Arşivi)

Şimdi, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdiniz. Edebiyat Fakültesi'nin o yıllardaki atmosferinden, hocalarınızdan vb. söz eder misiniz? Mesela Ahmet Hamdi Tanpınar'ın talebesi oldunuz. Nasıl bir hocaydı Tanpınar?

Evet, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın öğrencisi oldum. Doğrusu başlangıçta beni çok fazla etkileyen hocalar arasında değildi. Giyimiyle, davranışlarıyla... Sınıfta sigara içerdi Tanpınar; bunu ondan başka yapan hoca yoktu. Benim çok yadırgadığım bir şeydi. Sonra o güzel üsluba sahip yazar durmadan Fransızca kelimeler kullanır, cümlelerini yarım bırakır ve böylece biz öğrencilerin anlayamayacağı bir ders yapmış olurdu. Ama Tanpınar ölüp de yıl sonundaki sınavda (Mehmet) Kaplan

Bey bize -yazılı sınavlarımız vardı o zaman- Ahmed Midhat Efendi'nin romanlarını sorduğunda, çok garip bir şekilde onun sesinin âdeta kulağıma cevabı dikte ettiğini hissettim. Yani, o zaman anladım ki, o dersler aslında benim zannettiğim gibi kopuk kopuk bir şey değilmiş. Bu bakımdan benim Tanpınar'la ilgili görüşüm zıtlıklarla doludur.

Tanpınar'ın dersleri her ne kadar kopuk kopuk olsa da kendi içinde hemen fark edilmeyen bir bütünlük vardı mı demek istiyorsunuz?

Evet. İnanılmayacak bir bütünlüğü varmış ki öğrencisine bu kadar tesir etmiş. Çünkü ölmeden evvelki derslerinden birinde bize Ahmed Midhat'ı

9- İnci Enginün evindeki kütüphanesinde

anlatıyordu. Öyle ki kitabında olduğunu bildiğim şeyleri bile yazamadım, çünkü o sesi kesemedim. Kesilmesini de istemiyordum. Belki ölümün gölgesi bazı şeyleri değiştiriyor. O yaşlarda bazı şeyleri fark etmiyorduk, ama ne kadar dağınık anlatırsa anlatsın, inanılmayacak derecede etkili olmuş demek ki...

Siz onun son zamanlarına yetiştiniz

Tabii, tabii... Onun için o derslerin bazılarını hatırlıyorum şimdi. O dersleri bize vermek için ne kadar çaba sarf ettiğini de fark ettim günlüklerini yayına hazırlarken. Bu hoş tarafları... Fakat Tanpınar'ın öğrencilerini sevmemesini anlamamışım. Bu bende büyük bir hayal kırıklığına yol açtı, o kesin.

Peki, Mehmet Kaplan nasıl bir hocaydı?

Kaplan Bey inanılmayacak derecede muntazam dersler verirdi. Her dersi bütünlük taşırdı. Daha ilk dersinde onun büyümesine kapılmış ve bütün derslerine girmiştik. Bilhassa Ahmed Haşim ve Türk edebiyatında tipler dersleri hiç unutamadığım derslerdir. Ders dışında da Kaplan Bey'le çalışmalarımız devam ederdi. Yıllarca her gün beraberce yemeğe çıktık. Ne kadar çok makalenin, kitabın planı bu yemekler sırasında yapıldı, tahmin edemezsiniz. Karşıya vapurla geçenler de çoktu.

Vapurda da görüşmeler olurdu. Mesela ben Zeki Velidi'yi Ahmet Kutsi Tecer'i vapurda tanıdım. Beş on dakikalık bir konuşmada önünüzde yeni ufuklar açarlardı.

Kaplan Bey'le onun da hocası olan Ahmet Hamdi Tanpınar arasında mizaç bakımından büyük farklar vardı sanıyorum.

Hem de çok büyük... Kaplan Bey'in ne kadar mazbut bir hayatı varsa, Tanpınar o kadar derbeder ve bohemdi. Fakültemizin bir Çeşminur Teyze'si vardı, Allah rahmet eylesin, herhâlde çok severdi ki, o gelmeden önce koridorda dolaşır, beklerdi. Çeşminur Teyze, fakültede bizim koridorun şefiydi. Bilirsiniz Çeşminur Hanım'ı. Bir hademeydi, ama saraydan çıkma, saraylı... Hanımına bakmak için hademelik yapıyordu. Çok muhterem bir insandı. Bir seferinde şöyle dediğini hatırlıyorum: "Şimdi döke saça gelir!" Hemen kahvesini hazırlar getirirdi. Kaplan Bey'in önemli bir sağlık probleminin olmamasına karşılık Tanpınar'ın hem kendisi, hem etrafındakiler bin bir hastalıkla boğuşurdu. Bu onların hayata bakış ve yaşama tarzlarıyla ilgili olsa gerek. Kaplan Bey, mesleği bir çeşit yaşama şekli olarak görürken, Tanpınar "Çalışmak ve meslek insan için önemlidir, şekle sokar." demesine rağmen çalışmak için yeterli zaman bulamazdı. Yazmak için masasının başına geçtiğinde bin bir engelle mücadele etmesi gerekiyordu. Hastalıklar, ödenecek borçlar, hatırları sorulması gerekli dostlar, dersler, toplantılar...

Anlattıklarınızdan anladığım, Tanpınar ders anlatmayı pek sevmiyor, öğrencilerini de pek önemsemiyordu.

Önemsemiyordu sanıyorum. Bu günlüklerinde de sık sık karşımıza çıkıyor. Evet, ders vermektense hoşlanmıyor. Kendisi de söylüyor zaten, "Hocalığı hiç sevmiyorum, ama müthiş hoca itiyatlarım var!" diyor. Onca yıl bu mesleği yapınca gerçekten bir itiyat oluşmuş, ama bu işi sevmiyor, belli. Öte taraftan, Tanpınar eğer bir aile dostumuz olsaydı, beni çok rahatsız edebilirdi. Yani soframıza oturacak, yemeğimizi yiyecek ondan sonra gidip evinde benim aleyhimde yazacak... Rahatsız edici bir şey. Ama dediğim gibi, Tanpınar bir sanatçı, sanatçılar böyle konularda affedilebilirler.

Başka hocalarınız? Mesela Reşit Rahmeti Arat?

Hocalarımız renkli kişilerdi. Ahmet Caferoğlu'na bizim koridorun Nasreddin Hoca'sıydı diyorum ben. Onu gülmeden hatırlayamadığımızı, her davranışı bir fıkra konusu olduğuna göre... Sonra Reşit Rahmeti Bey, beni bu kadar etkilemiş olduğunu hiç mi hiç düşünmemişimdir. Metodun, ciddi çalışmanın önemini,

10- Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin girişi. Beyazıt Külliyesi'ne bağlı imaret binası, Sultan II. Abdülhamid döneminde kütüphaneye dönüştürülmüş ve fotoğraftaki giriş kapısı devrin mimari anlayışına uygun olarak inşa edilmişti. "Kütüphane-i Umumi" adının, Cumhuriyet'in ilk yıllarında "Bayazıt Genel Kitaplığı" olarak değiştirildiği anlaşılıyor. Kütüphanenin bugünkü adı "Beyazıt Devlet Kütüphanesi"dir (İBB, Encümen Arşivi)

dil üzerinde konuşmanın ciddi bir iş olduğunu onun derslerinde öğrendim. Onun derslerinde esrarlı bir ülkeye girerdik sanki. Kelimenin en eski hâli, zamanla değişen yapısı ve sesi, şiveler arası farklılıklar, bunların hepsi tahtaya sütun sütun yazılır ve bir kelimenin esrarlı macerası açık seçik bir hâle gelirdi. Benim gibi filoloji meraklı olmayan öğrenciler bile onun derslerinde filolojinin önemini kavradı ve sağlam bir dil şuuru kazandı. Beni çok etkilemiş şahıslardan birisi; sizi de herhâlde bir şekilde kitabıyla etkilemiş olacak. Zaten üniversiteye girmeden önce Kaplan Bey’le Rahmeti Bey’in yeni çıkmaya başlayan *Türk Yurdu* dergilerindeki makalelerini okumuştum.

Ama siz yeni Türk edebiyatından ve dilden ziyade eski edebiyata ilgi duyuyordunuz. Bu sebeple merhum Ali Nihat Tarlan’la ilişkiniz daha farklıydı.

Ali Nihat Bey son sınıfa geldiğimizde bizi birkaç arkadaşla beraber Süleymaniye’ye götürürdü. Orada metin neşri nasıl yapılır, onu gösterirdi. Çok olgun bir adamdı. Yeni Türk edebiyatı kürsüsüne asistan olarak girdikten sonra da kendisini her hafta ziyaret ettim ve Encümen-i Şuarâ şairlerini birlikte okuduk. Hocalarımızla fakültede, kütüphanelerde, sokakta vapurda ve bir de bölüm gezilerinde hep bir araya gelirdik. Bu geziler sanırım en demokrat ve neşeli günlerdi. Göksu, Hünkâr Suyu, Beykoz gezilerinin hiç unutmadığım çok güzel hatıraları vardır.

Bektaşî dedesiymiş, ben yeni öğrendim.

Ben biliyordum, çok tatlı adamdı. Evine de çok gitmişimdir. Bir gün bir iş için -ölümünden kısa bir süre önce- evine gittim. “Otur dedi, yemeği beraber yiyelim.” “Yok efendim dedim, işim var, gitmem gerek.” “Peki, öyleyse bir kahve içelim.” dedi. Kahvemizi içiyoruz, “Bir zamanlar Kaplan, ‘Tanzir-i Telemak’ diye bir şey yazmıştı.” dedi. “A, evet, şimdi yine onu işlemek istiyor ama ne yazık ki tam bir nüshasını bulamadık.” dedim. “Ben onu kimin yazdığını biliyorum.” dedi. “Kim yazmış efendim?” dedim. “Şimdi aklımda değil, ama kitap bende var.” dedi. “Efendim verir misiniz?” dedim. “Veririm ama yemeği beraber yersek...” “Peki.” dedim. O kadar önemli bir şey ki... Yemeğimizi yedik ve indik aşağıya. Tabii bu arada Kaplan Hoca da beni bekliyor, eyvah geciktim, hoca kızacak diye içim içimi yiyordu. Tarlan Bey’in çok güzel bir evi vardı. Çalışma odasına girdik. Bir dolap açtı, oradan anahtarı aldı, camekânları açıp bir defter çıkardı. Meğer bütün yazmaların listesi varmış. Baktı, 126 numaralı kitabı çekti, “Al.” dedi. “Bunu verebilir miyim Kaplan Bey’e?” dedim.

“Tabii, ver!” dedi. Koydum çantaya, ama ödüm patlıyor bir şey olursa diye. Taksi filan yok. Otobüsle tıngır mıngır hocaya gittim. Aksilik bu ya, Birol (Emil) Bey de erken gelmiş. “Nerdeydin?” dedi. “Efendim, çantamda şu anda çok önemli bir şey var: Ama beni azarlarsanız, vermem giderim.” dedim. Kitabı verdim. Ali Nihat Bey gönderdi deyince, gitti telefona, Ali Nihat Bey’i aradı, teşekkür etti. Hiç unutamam, çok güzel bir sahneydi. İstanbul’u İstanbul yapan bu insanlardı. Yoksa deniz, ağaçlar her yerde var. İstanbul’da uzun müddet yaşamamış olanların bunu anlaması pek mümkün değil. O bakımdan da bu kadar hoyratça davranıyorlar. İstanbul’da İstanbullu olmayan hiçbir mimarı çalıştırmamalılar bence.

Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki çalışmalarınızı anlatıyordunuz.

Ha, evet. Yazmaların büyüğü dünyasına orada girdim. Merhum hocamız Ali Nihat Bey, tenkitli basımını hazırladığı *Ahmed Paşa Divanı*’nın çeşitli nüshalarını önümüze koyar ve mısraları teker teker okur okutur ve açıklardı. Böylece nüsha farklarını da tespit ederdi. O çalışmalarda neler neler kazandık. Bu saatler inanılmaz güzellikteydi. Basık tavanlı, küçük odanın, demir şebekeli pencerelerinden bahçenin ufak bir kısmı görünürdü. Biz orada hep kış günleri çalışırdık. Kışın soğuğu, karı içinde yaşama savaşı veren pembe gülün güzelliğini hiç unutamam. Baharda ise coşan tabiat, hepsi birden açmış güller bize bülbül seslerini arattırırdı. Divan edebiyatının mazmun sisteminin bu kapalı bahçelere hapsedilen zengin tabiatla ilişkisini de hissederdik bu anlarda. Minyatürlü nüshalarda modern resmin esaslarının nasıl vaktiyle atalarımız tarafından sezilmiş olduğunu da yine bu saatlerde fark etmiştim. Kıpkırmızı veya yemyeşil bir at gördüğümde Chagall’ın atını hatırlamıştım. O zamandan beri de içimde hep, bir türlü gerçekleştiremediğim bir özlem vardır: Modern Batı resmindeki tabloların mukabili olan beyitleri seçmek -mesela Hüsn ü Aşk’taki nice beytin gerçeküstücü ressamalarda karşılığı vardır-, onları toplamak istedim. İnsan zihninin, hayal gücünün birbirinden farklı ortamlarda nasıl yeşerdiğini göstermek için. Fakat nice tasavvur gibi bu da gerçekleştirilemeyen hayaller arasında kaldı.

Bu sebeple mi mezuniyet tezinizi eski Türk edebiyatından aldınız?

Eski edebiyatı seviyordum, hâlâ seviyorum. *Fetihnâme-i Diyâr-ı Arab*’ı bitirme tezi olarak hazırlamıştım. Silahşor adında bir zatın bir çeşit gazavatnamesi... Fahir İz’le (ö. 2004) yapmıştık.

Tez çalışmalarınızı yaparken Nuruosmaniye Kütüphanesi'ne de gitmiş olmalısınız.

Aa, orasını çok karanlık bulmuştum Süleymaniye'deki aydınlık çalışma ortamına göre. Henüz kitapların aydınlığı, içinde bulunduğum mekânın karanlığını bütün bütün aydınlatmıyordu. Hâlâ kütüphanelerde gün ışığının sızdığı ve biraz yeşilliğin görüldüğü ortamları tercih ederim.

Üniversiteyi bitirdikten sonra da devam ettiniz mi Süleymaniye Kütüphanesi'ne?

Hayır, biliyorsunuz, Yeni Türk Edebiyatı Kürsüsü'ne asistan oldum. Ondan sonra, Süleymaniye Kütüphanesi'ne daha ziyade dostluk ziyaretlerim oldu. Benim aradığım malzeme artık başka kütüphanelerdeydi. Mesela İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi...

Hocam, yaptığınız çalışmalara ve bu çalışmaların mahiyetine bakınca, ister istemez, ömrünüzü kütüphanelerde geçirdiğinizi düşünüyoruz. Sanırım sizin ayak izlerinizi taşımayan İstanbul kütüphanesi yok.

Yok gibi... Biliyorsunuz, kütüphaneler ve müzeler benim en sevdiğim mekânlardır. Oralarda şimdiye kadar kendimi hiç yabancı hissetmedim. Hiç bilmediğim kişiler, yerler ve zamanlarla oralarda tanıştım. Kütüphanelerde o kadar uzun saatler geçirdim ki şimdi geriye dönüp bakınca sanki kütüphaneler dışında hiçbir yerde bulunmamışım gibi geliyor. Kütüphanelerle ilgili ne çok ayrıntı hatırımda.

Herhâlde ilk göz ağrınız İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün seminer kütüphanesidir.

Evet, çok zengin bir kütüphaneydi. *Servet-i Fünûn* koleksiyonu dâhil, pek çok dergiyi orada bulmuş ve uzun uzadıya incelemiştım. Bu kütüphane şahsi kütüphanemiz sayılabilecek kadar elimizin altındaydı. Hoş, ödünç aldığı kitapları uzun zaman iade etmeyerek bizim onlardan faydalanmamıza mani olan okuyucular da yok değildi. Yine de öğrencilik günlerimden itibaren okumam gereken kitapların çok büyük bir kısmını bize bu kütüphane sağladı. Ve tabii İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi... Öteden beri yıkılacağı söylense de güzel eski yapısıyla bizi cezbeden bu kütüphane ne yazık ki çok bakımsızdı. Bir bulduğumuz kitabı ikinci defa görmek istediğimizde bulamadığımız çok olurdu. İçinde bir de çok güzel küçük müzesi vardı. II. Abdülhamid'e sunulmuş nice kıymetli eseri orada ilk gördüğümde hayranlığımı gizleyememiştım. Kıymetli taşlarla süslü kutuları, ciltleri

görünce çok şaşırtmıştım. Kitapların dışı çok süslüydü, ama tabii içlerinde ne olduğunu bilmiyordum. Kitabın içi, beni daima dış görünüşünden daha çok etkilemiştir. Yine de nefis yazılar, kurutulmuş bitkilerin saklandığı defterler, yaprak üzerine yazılmış yazılar bakımından çok zengin bir müzeydi. Kütüphanenin muhteşem merdivenleri, bizi âdeta bir mucize mekânına, bir masal diyarına yükseltirdi.

Siz üniversite kütüphanesine devam etmeye başladığınızda müdür, Nurettin Kalkandelen'di galiba?

Evet, kütüphanenin tanıdığım ilk müdürü Nurettin Kalkandelen Bey'di, şişman, kısa boylu, yuvarlacık bir insandı.

Yıldız yağması sırasında saray kütüphanesini kapısının önüne boylu boyunca yatıp "Cesedimi çiğnemenen geçemezsiniz!" diyerek kütüphaneyi yağmadan kurtaran Kalkandelenli Sabri Hoca'nın oğluymuş.

Çok da yardımsever bir insandı. Metin toplamaya başladığım günlerde, her şeyi elle kopya etmek çok zor geliyordu. Bir gün daktilomla Nurettin Bey'e gittim ve kütüphanede daktilomu kullanıp kullanamayacağımı sordum. O da bana bir oda gösterdi ve orada yazılarımı daha çabuk daktiloda yazmaya başladım. O zamanlar fotokopi, CD filan hayal bile edilemezdi. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve üniversiteye bağlı çeşitli kütüphaneler -seminer kütüphaneleri dâhil- ne yazık ki çok az hizmet verebiliyor. Son depremden sonra da eski harfli pek çok eserin bulunduğu İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi kapandı. Öğrencilik yıllarımızda bu kütüphanenin sağlam olmadığına dair söylenenler demek doğruymuş. Ama kırk yıla yakın bir süre, sorumluların bu konuda bir şey yapmamaları neye bağlıdır bilmiyorum. Eğer tehlikeye dikkat çeken raporlar işleme konmuş, gerekli tedbirler alınmış olsaydı, bugün bu tarihî değeri büyük olan kütüphaneden mahrum kalır mıydık? Çok yakından bildiğim ve çok değerli eserlerin bulunduğu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün kitaplığı da çok uzun zamandan beri elemansızlık yüzünden kapalı bulunmaktadır.

Peki, hocam, daktilo kullanma konusunda Nurettin Kalkandelen'den gördüğünüz hoşgörüyü diğer kütüphanelerde de gördünüz mü?

Elbette, Belediye Kütüphanesi'nde de gördüm. O zamanlar Belediye Kütüphanesi diye anılan kütüphane -bizden önceki nesil, İnkılap Kütüphanesi derdi- Beyazıt Meydanı'ndaydı.

11- Beyazıt Devlet Kütüphanesi için Sultan II. Abdülhamid devrinde özel olarak yapılan dolaplar (İBB, Encümen Arşivi)

Beyazıt Külliyesi'nin medresesi.

Evet, medrese... Küçük bahçenin etrafındaki odacıların en büyüğü okuma salonu olarak düzenlenmiş. Sobayla ısıtılan kütüphanede çalışmak kolay değildi. Öyle ki zaman zaman soba tüter, kapı pencere açılırdı. Bazen çok sıcak olur, bazen de bir türlü ısınamazdık. İncelemek istediğimiz gazete ciltlerini getiren görevliler onları masanın üzerine bıraktıklarında kesif bir toz bulutu havalanırdı. Sayfaları çevrildikçe nem kokusu da duyulurdu. Kütüphanenin müdürü merhum Orhan Durusoy'dan kopya etmem gereken metinleri daktilomla yazıp yazamayacağımı sorduğumda, o da çok şaşırılmış ve bir deneme olmak üzere, bir koridorda bana yer göstermişti. Sonra bir odada çalışmama izin verdi. Soğuk günlerde de kendi odasındaki bir masada çalışmama izin verirdi Orhan Durusoy. Daktilonun gürültüsünden hiç şikâyet ettiğini hatırlamıyorum. Kütüphaneye giderken kalın, tiftikten örülmüş, sıcak tutan hırkalar giyer, fakat yine de soğuğu parmaklarımin ucunda hissederdim. Zaten ne İstanbul Üniversitesi'nde ne de o kütüphanede ısınabildim ben. Kemiklerimin ağırları o zamanlardan kalma diye düşünüyorum bazen. Aslında yeni Türk edebiyatı için kütüphaneye gitmemize hiç ihtiyaç yoktu bizim. Çünkü Seminer Kütüphanesi -YÖK'ün yaptığı en kötü şey Seminer kütüphaneleri'ni kaldırmaktır- çok zengin ve

12- Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nden bir köşe (İBB, Encümen Arşivi)

biz oradan çok yararlandık. Fevkalade bir kütüphaneydi. Ha, bir de Belediye Kütüphanesi'nde bir sürü yaşlı adam vardı, bizi durmadan imtihan ederlerdi.

Okuyucular mı?

Tabii, tabii... Eski harfleri biz tek tek sökmeye çalışıyoruz...

Onlar içinden gelmişler tabii...

İçinden gelmişler. Başımıza dikilir, bakarlar. "Bu adam neye bakıyor?", "Oku bakayım şunu!.." Okuyunca tamam, ondan sonra güven duyarlardı.

Hocam, Asaf Halet Çelebi de burada memur olarak çalışmış. Orhan Durusoy'la sürekli çatışmışlar. Merhumun şimdi Türk Tarih Kurumu'nda bulunan dosyasını incelemiştim. Bu konuda "Büyük Bir Şairin Küçük Memur Olarak Portresi" başlıklı bir de makale yazmıştım.

Ben yetişmedim ona... Ama Orhan Durusoy'la çatıştıklarından şüphe etmem. Orhan Bey çok aksi bir adam mıydı bilmiyorum; otoritesinin sarsılmasını herhâlde istemezdi. Ancak benimle arası çok iyiydi. Allah rahmet eylesin. Kütüphanede çalışanlar o kadar hoş insanlardı ki, bir yerlerde karşılaştığımız zaman hâlâ gelir, selam verir, hatır sorarlar...

12- Sultanahmet Camii, Moda ve Fenerbahçe (Cumhuriyet Devrinde İstanbul)

Tabii, sözünü ettiğim bu hadise 1950'lerin hemen başında cereyan etmiş. Sizin Belediye Kütüphanesi'ne gidip geldiğiniz yıllarda Çelebi'nin tuhaf maceraları hâlâ anlatılıyor olabilir diye hatırlatmak istedim. Tabii yazdığımız ve derlediğiniz metinlerin büyük bir kısmını orada yazdınız.

Evet. Çok çalıştım orada. Orhan Durusoy'un gösterdiği anlayışı, kendisinden sonra gelen müdürlerden de gördüm, hepsini saygıyla anıyorum. Onların anlayışı sayesinde işim bir hayli kolaylaşmıştı. Antoloji çalışmaları için bize ayırdıkları odaları yıllar boyu daktilo sesiyle doldurduk. Orhan Durusoy'un ölümünden sonra gelip geçen müdürlerden daha iyi tanıyorduk kütüphaneyi... 1968'de başlayan üniversite olayları sırasında bu kütüphane bizim sığınağımızdı. Fakülte'den çıkıp kütüphaneye giderdik. Dışarıda molotof kokteylleri patlar, endişeli gözlerle pencereden dışarı bakar, bir anda Fakülte'nin damına tırmanmış gençleri görürdük. Kütüphanenin en sevimli yeri neresiydi, biliyor musunuz, bahar ve yaz günlerinde bahçesi... Çok bakımlı bir bahçe değildi, ama ortada bir çeşmesi vardı, kuşlar cıvı cıvı su birikintilerinde

yıkanırlardı. Güller de çok güzeldi. Gülün yanında ayçiçekleri de bulunurdu. Soğuk günlerde tek başına açan bir gül, kışın bütün zorluğuna isyan eden güzelliği.

Efendim, Orhan Durusoy, kütüphanenin Taksim'deki yeni binasında da görev yapmış mıydı?

Hayır, ama onu Taksim'de şimdi Atatürk Kitaplığı adıyla bilinen binanın temel atma töreninde gördüğümü hatırlıyorum. Hayali; güzel, zengin bir kitaplık kurmaktı, Vehbi Koç kendisine bu fırsatı vermişti. Ne yazık ki Orhan Bey yeni kütüphanenin açılışını göremeden vefat etti. Taksim'deki kitaplık, biliyorsunuz, her gün biraz daha gelişti. Ben çok severim, manzarası bu kadar güzel olan bir başka kütüphane bilmiyorum. Aydınlık, temiz ve bütün teknik imkânlarla okuyucuların hizmetinde. Bu kütüphane özellikle süreli yayımlar bakımından Hakkı Tarık Us kitaplığıyla birlikte İstanbul'daki en zengin kütüphanedir. Oradaki görevlilerin hepsini minnetle hatırlıyorum. 1960 yılından itibaren sürekli olarak çalıştığım bu kütüphaneden ne kadar çok memur nesli gelip geçti. Bu kütüphanenin son yıllarda en rahatsız eden

yanı, grup hâlinde gelen ve değişik konularda gazetelerden malzeme toplayanlar. Bunlar bir kütüphanede bulduklarını hiç hatırlamayarak aralarından bir iki kişi çalışırken, ötekilerin çene çalması. Bir de küçük öğrenci gruplarının ziyaretleri. Bu ikincisi hayli gürültülü olsa da, belki içlerinden birkaçı geleceğin kütüphane sevdalılarında olur diye, onlara kızamıyorum.

Hocam, herhâlde Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne sık sık uğruyordunuz. Beyazıt'ta, hatta İstanbul'da en büyük kütüphane o... İlk millî kütüphanemiz...

Uğramaz olur muyum? Onun müdürü Muzaffer Gökman da daktilo kullanmama izin vermişti. Aslında çok aksi bir adamdı, fakat severdim kendisini. O da beni seviyordu, önce biraz uzaklarda çalıştırdıktan sonra kendi odasının üstündeki odada çalışmamı uygun görmüştü. Bu kütüphanenin okuma salonunda kitaptan başka hiçbir şeye bakmak mümkün değildi. Bu eski binanın kubbeli tavanı güzeldi, fakat ben çalışırken mutlaka gökyüzünü veya bahçeyi görmek istiyordum. Onun için bu salonda pek mecbur kalmadıkça çalışmadım. Dergilerin bulunduğu salon cazipti. Oradan İstanbul Üniversitesi'nin bol ağaçlı bahçesi görünüyordu. Muzaffer Gökman'dan sonra Hasan Duman -onun hazırladığı eski harfli süreli yayınlar kataloğunun önemini de yeri gelmişken hatırlatayım- ve öteki müdürlerden ve görevlilerden büyük yakınlık gördüm. Yıllarca bu kütüphanede çalışan Süheyla Şentürk ve genç yaşında kaybettiğimiz Erdal Hamamı'yi de bu vesileyle anmalıyım.

Peki, Hakkı Tarık Us Kütüphanesi...

Hakkı Tarık Us Kütüphanesi, Beyazıt Camii'nin arkasındaki sıbyan mektebinde hizmet verirdi. Süreli yayınlar bakımından çok zengin bir kütüphaneydi. İlk müdiresi Sıdika Karadeniz, yıllarca kitapları, süreli yayınları tasnifle uğraştı. Ondan sonraki görevliler ne yazık ki kitapla ilgisiz kişilerdi. Ölümüne kadar kütüphaneyi açık tutan Mehmet Bey isimli hizmetliydi. Fakat o bir kütüphaneci değildi. Yine de bu minicik kütüphanede çok verimli çalışmalar yaptım.

Ahmed Haşim'in yazılarını toplarken daha çok bu kütüphaneyi kullandığınızı biliyorum.

Özellikle doçentlik çalışmalarım sırasında ve Ahmed Haşim'in yazılarını derlerken burada çok çalıştım. Bu kütüphanenin bulunduğu yeri biliyorsunuz, çok gürültülüdür. Gürültüye rağmen yaptığımız çalışma başlı başına bir serüvendi. Orada hademe olarak çalışan merhum Mehmet Bey'in yardımlarını hiç unutmam.

Soğuşu iliklerimize kadar işleyen salonda kimlerle tanışmadık, kimlerle kitap dostlukları kurmadık. Taha Toros, Kerim Sadi, Seyfettin Özege... Bu kütüphaneyi kurmak için vakıf yapan, her şeyi teker teker sayıp döken Hakkı Tarık Us'un, kütüphanesini sürdürmek için aldığı tedbirler ne yazık ki yeterli olmadı. Anlaşılan merhum, vakıf senedini hazırlarken en önemli faktörü, insan faktörünü unutmuş. Ailesinden kalanlar ne kitapla ne de vasiyetle ilgililerdi. Bütün kitaplar ve süreli yayınlar Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne nakledildi de, kurtuldu. Beyazıt Devlet'in özelliği derleme kütüphanesi olması ve her kitabın orada bulunmasıdır. Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'ndeki kitaplar ve süreli yayınlar da buraya nakledilince çok zengin bir süreli yayınlar koleksiyonuna sahip oldu. 1999 depreminden sonra bir ara depremden hasar gören Millet Kütüphanesi de, biliyorsunuz, bir süre burada hizmet vermişti. Millet Kütüphanesi onarıldıktan sonra yeniden kendi binasında hizmete başladı. O da eski bir yapı. Bahçesi ortada. Şadırvanı da var. Yardım için çırpınan müdürü Melek Gençboyacı ve yıllardan beri kütüphaneye özdeşleşmiş olan Kadir Bey, kütüphaneye adım atarken gördüğümüz dost yüzler. Bazı süreli yayınların tam koleksiyonları sadece Millet Kütüphanesi'ndedir. Bazen de hiç ummadığımız kitapları orada buluveririz.

Kütüphanelerin şartları şimdi çok iyi. Eski kütüphanelerde çok sıkıntı çektiğinizi sanıyorum.

Hem nasıl! Binalar o kadar soğuktu ki, şimdi bile o soğukluğu hissediyorum. Mekân iyi aydınlatılamazdı. Her taraf toz içindeydi. Hatta ben bu tozlu sayfaları çevirirken farenjit oldum ve uzun bir tedavi geçirdim. Saygısız ve kaba görevliler az sayıda da olsa vardı. Elimizi yıkayacak temiz bir lavabo bulamazdık. Bütün bu problemlere rağmen okuyucularına hizmeti hiç aksatmayan, daima yardımsever olan kütüphane memurlarına minnet ve şükranlarımı daima tekrarlarım. Bütün çalışmalarım, yarım asırdan beri, onların isimsiz yardımları bulunmaktadır. Kütüphanelerde çalışmak bir çeşit serüvendir. Bir çalışma için gittiğim hâlde, o çalışmanın dışında bir sürü not ile çıktığım çok olmuştur.

Hocam, bu zevkli sohbet için teşekkür ediyorum.